

Påtesägnen

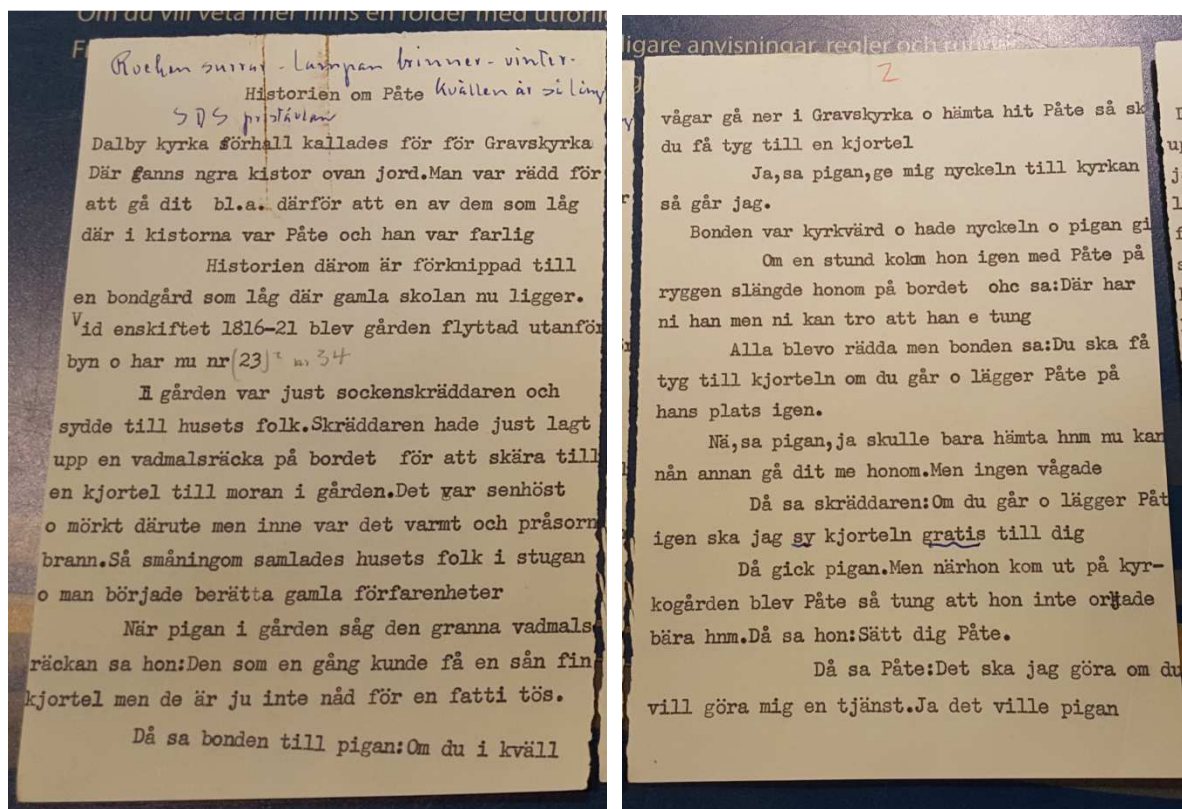
Påtesägnen handlar om Dalby kyrkas krypta, en kruka penningar, ett talande lik, ett svärd, troll och en mycket modig piga. Det är naturligtvis en påhittad sägen, men det finns förbluffande mycket i historien, som bygger på fakta. Både liket och svärdet har funnits, och svärdet finns faktiskt fortfarande.

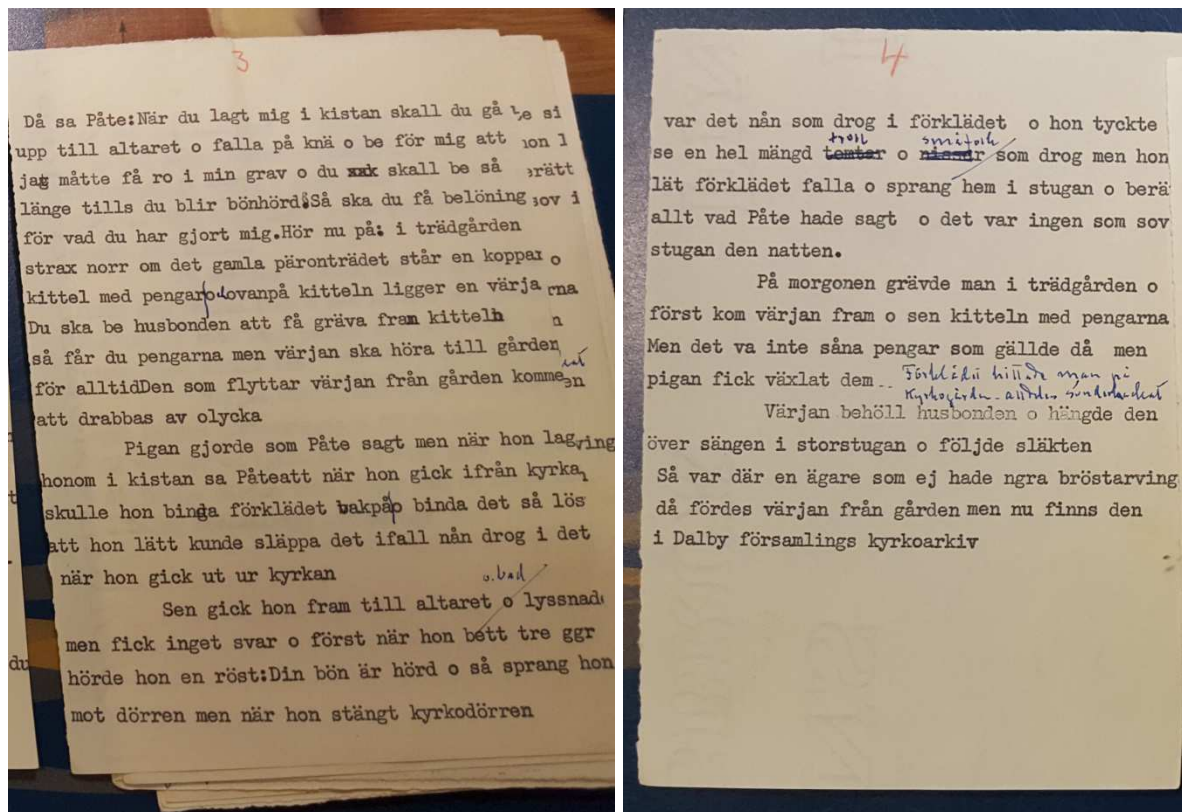
Vi börjar med sägnen, så tar vi de fakta, som den bygger på, lite senare.

Först måste jag berätta att Påtesägnen redan finns nertecknad i Nikolai Gilles Årsbok nummer 3. Där finns en utförlig beskrivning om sägnen och dess historia. Jag rekommenderar verkligen att ni läser om denna historia där också. Den är mycket läsvärd. Boken går att låna på biblioteket.

Jag kommer att använda en del fakta från Nikolai Gilles bok, men kommer främst att använda en uppteckning av sägnen, som jag har hittat i före detta prosten i Dalby, Emil Lundblads efterlämnade papper. Jag kompletterar berättelsen med egen forskning och med utdrag ur en bok från 1828 av kyrkoherden Johan Åkerman.

Här nedan är "Historien om Påte", som jag hittade på Arkiv Syd i Lund bland prosten Emil Lundblads papper. Misströsta inte, jag skriver av den, med förklaringar, se nedan!

Här kommer historien avskriven och moderniserad (och med en del förklaringar på modern svenska):

Historien om Påte.

Dalby kyrka förhall (**krypta**) kallades för Gravkyrka. Där fanns några kistor ovan jord. Man var rädd för att gå dit, bl.a. därför att en av dem som låg där i kistorna var Påte och han var farlig.

Historien därom är förknippad till en bondgård, som låg där gamla skolan (**nuvarande Eginogården**) nu ligger. Vid enskiftet 1816-21 blev gården flyttad utanför byn och har nu nr 23.

I gården var just sockenskräddaren och sydde till husets folk. Skräddaren hade just lagt upp en vadmalsräcka (**vadmal, tyg av ylle, som behandlats med vatten och "bankats" ihop**), för att skära till en kjortel (**ungefär tunika**) till moran i gården. Det var senhöst o mörkt därute men inne var det varmt pråsorna (**smalt talgljus**) brann. Så småningom samlades husets folk i stugan o man började berätta gamla förfarenheter.

När pigan i gården såg den granna vadmalsräckan sa hon: Den som en gång kunde få en sån fin kjortel, men de är ju inte nåd för en fatti tös.

Då sa bonden till pigan: Om du i kväll

vågar gå ner i gravkyrka o hämta hit Påte så ska du få tyg till en kjortel.

Ja, sa pigan, ge mig nyckeln till kyrkan så går jag.

Bonden var kyrkvärd o hade nyckeln o pigan gick.

Om en stund kom hon igen med Påte på ryggen, slängde honom på bordet och sa: Där har ni han, men ni kan tro att han e tung.

Alla blev rädda men bonden sa: Du ska få tyg till kjorteln om du går o lägger Påte på hans plats igen.

Nä, sa pigan, ja skulle bara hämta han, nu kan nån annan gå dit me honom. Men ingen vågade.

Då sa skräddaren: Om du går o lägger Påte igen ska jag sy kjorteln gratis till dig.

Då gick pigan. Men när hon kom ut på kyrkogården blev Påte så tung att hon inte orkade bära han. Då sa hon: Sätt dig Påte.

Då sa Påte: Det ska jag göra om du vill göra mig en tjänst. Ja, det ville pigan.

Då sa Påte: När du lagt mig i kistan skall du gå upp till altaret o falla på knä o be för mig att jag måtte få ro i min grav o du skall be så länge tills du blir bönhörd. Så ska du få belöning för vad du har gjort mig. Hör på nu: i trädgården strax norr om det gamla päronträdet står en kopparkittel med pengar o ovanpå kitteln ligger en värja. Du ska be husbonden att få gräva fram kitteln, så får du pengarna, men värjan ska höra till gården för alltid. Den som flyttar värjan från gården kommer att drabbas av olycka.

Pigan gjorde som Påte sagt, men när hon lagt honom i kistan sa Påte att när hon gick ifrån kyrkan skulle hon binda förklädet bakpå, binda det så löst att hon lätt kunde släppa det ifall nån drog i det när hon gick ut ur kyrkan.

Sen gick hon fram till altaret o bad, lyssnade, men fick inget svar, o först när hon hade bett 3 gånger hörde hon en röst: Din bön är hörd o så sprang hon mot dörren, men när hon stängt kyrkodörren

var det nån som drog i förklädet o hon tyckte se en hel mängd troll o småfolk som drog, men hon lät förklädet falla o sprang hem i stugan o berättade allt vad Påte hade sagt o det var ingen som sov i stugan den natten.

På morgonen grävde man i trädgården o först kom värjan fram o sen kitteln med pengarna. Men det var inte såna pengar som gällde då, men pigan fick växlat dem.

Förklädet hittade man på kyrkogården, alldeles sönderhackat.

Värjan behöll husbonden o hängde den över sängen i storstugan o följde släkten.

Så var där en ägare som ej hade några bröstavingar, då fördes värjan från gården, men nu finns den i Dalby församlings kyrkoarkiv.

Vad är fakta och vad är sägen?

Det finns väldigt mycket i Påtesägnen, som är byggt på fakta.

Låt oss börja med Påte. Har Påte funnits. Ja, det har han, dock inte under namnet Påte utan under namnet **Wickman Tigerschiöld**. Han var född **Wickman Hornbein**, med adlades 1686 till Tigerschiöld.

För att förstå kopplingen mellan Tigerschiöld och Dalby Krypta, så får vi gå tillbaka i historien. Wickmans farfar Georg Hornbein var född i Tyskland 1594 och kom till Sverige 1617. Han bosatte sig i Stockholm, och arbetade som bokbindare. Han son, Jacob Hornbein, fortsatte som bokbindare i Stockholm och blev både bokbindarmästare och ålderman för

bokbindarskrået.

Jacob son Wickman (vår Påte) föddes 1654 i Stockholm. Under det Skånska Kriget 1675-1679, så följde han med hären ner till Skåne som kammarskrivare. Efter kriget slut 1679, stannade han kvar i Skåne och blev först landsbokhållare och sedan häradshövding.

Han bosatte sig på Abusa i Torna Hällestads församling. Vid sitt andra gifte 1701, så flyttade han till Fulltofta socken och dog där 1732.

Han adlades 1686 och tog då namnet Tigerschiöld. Ätten finns fortfarande kvar i dag.

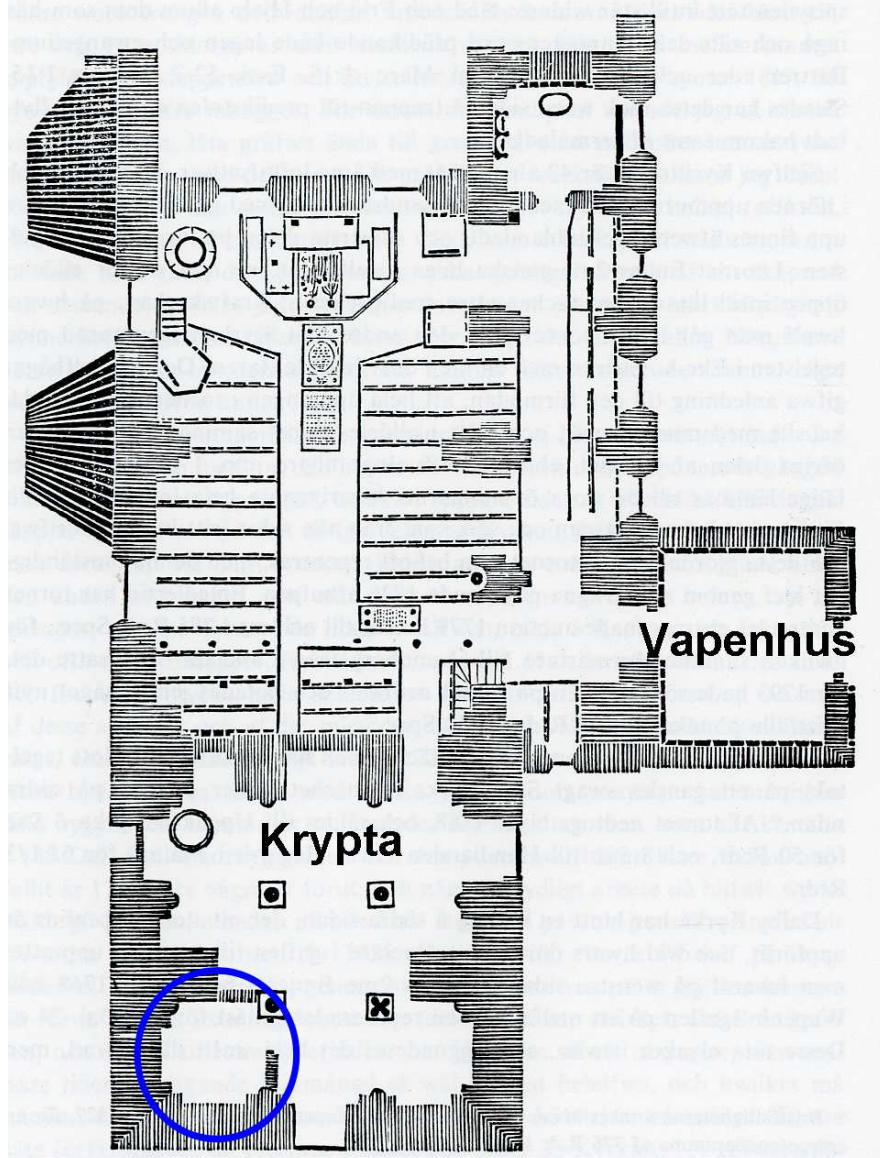
Vapenskölden ser ut så här:

Under sin vistelse i Abusa, så förhandlade han till sig rätten att bli begravd i kryptan i Dalby kyrka. Man kunde inte gräva i kryptan, utan i stället, så byggde man upp ett rum inne i kryptan där Wickman skulle läggas efter sin död.

Gravkammaren byggdes upp i borte hörnet i kryptan, om man kommer ner i kryptan via trappan i dag. Det finns en karta över Dalby kyrka från 1828, gjord av Johan Åkerman i boken "Försök till beskrifning öfver Hellestads Pastorat". (Boken är utgiven av Nikolaj Gille och väl värd att läsa, om man gillar Dalby historia och klarar av gammalsvenska). Jag har markerat på kartan nedan var gravkammaren i kryptan fanns. Om man tittar noga på kartan, så kan man också se att dopfunten då stod till vänster om altaret, och att det fanns en trappa upp till läktaren.

Grundritning till Dalby Kyrka, och dess inredning.

Om gravkammaren, så skriver Johan Åkerman 1828 (omgjord till modern svenska):

"I nordvästra hörnet av Krafts-kyrkan (**så kallades kryptan med tornet vi den här tiden**) har man byggt ett särskilt rum genom en mur från norra och västra sidorna, som stöter tillsammans vid nordvästra pelaren. Rummet har man en längre tid utnyttjat till begravningsplats, och bland flera andre förmulnade döda, ända till förra året (**1827**), visats ett balsamerat lik, som sägs vara en Tigeskölds lekamen... vars kropp ännu förra året vilade, tämligen hel, på lämningarna af sin förmulnade likkista"

Tigerschiöld blev inlagd i sin gravkammare året efter sin död (han dog 1722) och låg här alltså till 1827. Flera andra i Tigerschiöld-släkten blev också lagda här, bland annat hans dotter Helena Maria, död 1753.

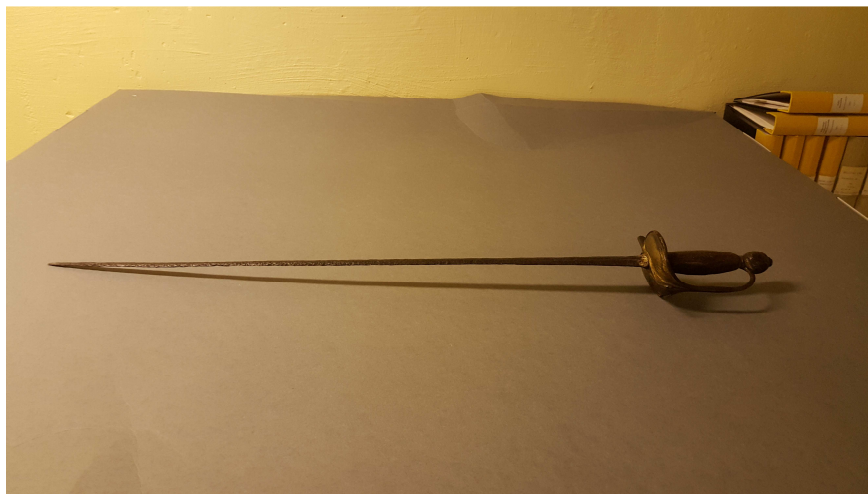
I ett sockenstämmoprotokoll från 1827 står det:

Den gamla samlingen av lemningar efter likkistor och uppgrafne menniskoben uti Dalby Kraftskyrka bör i kyrkogården nedgrafwas.

Var någonstans på kyrkogården som benen blev nergrävda, det är det ingen som riktigt vet. Det gjordes utan några större ceremonier och utan att någon av släkten Tigerschiöld var närvarande.

Svärdet.

Hur kommer då svärdet in i bilden "Påtesvärdet"? Svärdet finns ju kvar, jag har själv sett det!

Svärdet finns just nu i magasinet på Dalby församling.

Är detta verkligen samma svärd, som omtalas i Påte legenden? Svar JA!

Svärdet är ett så kallat begravningsvärd, tillverkat någon gång i början på 1700-talet. Det lades in på Tigerschiölds kista, när han placerades i kryptan. När lämningarna efter häradshövdingen och hans släktingar skulle begravas 1827, så tog någon hand om svärdet. Det placerades i den gård, som var närmast kyrkan, och det blev Dalby 34. Gården finns mitt i den gamla kartan från 1789. Jag bifogar en ny kartbild.

Som synes, så är det inte mycket, som är sig likt från 1789. Det som fortfarande finns kvar är kyrkan och Kungsgården. Gästis ligger på samma plats, men är helt andra byggnader. På Trekanten, så fanns det två gårdar, 35 och 36.

Svärdet hamnade alltså på Dalby 34. På den platsen har den funnits alltsedan dess. När Dalby 34 flyttades ut vid skiftet, så stannade svärdet kvar på samma plats, nu i den skola som byggdes där, det som nu är Eginogården.

Historien om Påte, pigan, skatten mm är alltså påhittad, en legend.

Men det finns alltså finns alltså många historiska fakta, som gömmer sig i "legenden"

Mina källor:

Nicolai Gilles årsbok nr 3.

Försök till beskrifning öfver Hellestad Pastorat av Johan Åkerman (utgiven av Nicolai Gille).

Prosten Emil Lundblads samlingar på Arkiv Syd.

Adelkalendern.

Lantmäteriet. Historiska kartor.

Vänlig personal på Dalby Församling.